

Publisher: Igitur, Utrecht Publishing & Archiving Services. Website: www.tijdschriftstudies.nl

Content is licensed under a Creative Commons Attribution 3.0 License

URN:NBN:NL:UI:10-1-114168. TS ·> # 35, juli 2014, p. 92-94.

Themamiddag 'De toekomst van het tijdschrift'

ESTHER SCHUT

e.schutdam@gmail.com

'Sanoma neemt afscheid van bekende tijdschriften' kopte Nu.nl op 31 oktober vorig jaar. Uit het artikel blijkt dat Sanoma Media Nederland grondig gaat reorganiseren. Slechts zeventien focusmerken blijven behouden; 32 titels worden verkocht of samengevoegd met een ander tijdschrift. Volgens Henk Scheenstra gaat Sanoma zich richten op een digitale transformatie, een noodzakelijke ingreep omdat negentig procent van de consumenten de tijdschriften via een scherm bekijkt. Niet gek dus dat de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde op 16 april een themamiddag organiseerde met als titel 'De toekomst van het tijdschrift'.

De themamiddag, die plaatsvond in de Vossiuszaal van de universiteitsbibliotheek in Leiden, werd geopend door Ronny Boogaart (Universiteit Leiden). Hij benadrukte in het openingswoord dat de middag specifiek gericht was op wetenschappelijke tijdschriften binnen de neerlandistiek, een genre dat ook sterk in beweging is. Vijf sprekers belichtten de gevaren en mogelijkheden van recente ontwikkelingen, zoals de toenemende druk op wetenschappers om zoveel mogelijk in Engelstalige A-tijdschriften te publiceren en de groeiende rol van digitaal en *open access* publiceren.

Maaïke Koffeman (Radboud Universiteit Nijmegen) sprak als tijdschriftonderzoeker en hoofdredacteur van *TS. Tijdschrift voor tijdschriftstudies*. Zij vertelde over de overwegingen van de *TS*-redactie bij de overstap op *open access* in 2010. De zichtbaarheid en het bereik van het tijdschrift namen hierdoor sterk toe, maar de inkomsten daalden. Dankzij een structurele subsidie en de relatief lage kosten van digitaal publiceren kon er toch een gezond verdienmodel gevonden worden. Dankzij de uitgave van een jaarboek konden bovendien de voordelen van gedrukte publicatie behouden blijven: niet alleen hechten veel *TS*-lezers en -auteurs aan de papieren versie, ook wordt deze beter ontsloten in bibliotheekcatalogi. Toch bleek het model minder duurzaam dan verwacht: een combinatie van stijgende kosten en dalende subsidie-inkomsten dwingt de redactie momenteel om naar nieuwe oplossingen te zoeken. Daarbij is de uitwisseling en samenwerking met andere tijdschriftredacties, waar deze middag een aanzet toe gaf, van grote waarde.

De tweede spreker van de middag was René van Stipriaan, die inging op de mogelijkheden die het digitale onderzoekslaboratorium Nederlab moet gaan bieden aan tijdschriftonderzoekers. Op dit moment moet iedere onderzoeker verschillende instellingen raadplegen om data te verzamelen en vervolgens met elkaar te vergelijken, omdat teksten op verschillende plaatsen en volgens verschillende standaarden gedigitaliseerd zijn. Nederlab moet uiteindelijk alle teksten van 800 tot heden bij elkaar brengen, op hoogwaardige wijze ontsluiten en toegankelijk maken voor tekstanalyse. Van Stipriaan heeft zelf een klein onderzoek gedaan naar *De Gids*, om te laten zien dat data als de woonplaats of het geslacht van de medewerkers simpel in kaart gebracht kunnen worden. Een groot contrast met de aanpak van de legendarische Vlaming Jef Sprankenis, die destijds alle boeken en tijdschriften met de hand doorvlooidde op referenties aan zijn onderzoeksobject Jacob Israël de Haan en de betreffende bronnen op een eigen kamertje in de Amsterdamse universiteitsbibliotheek bewaarde.

Saskia de Vries (Sampan - academia & publishing) besprak de recente ontwikkelingen in de wetenschappelijke publicatiecultuur. In de overgang naar *open access* hebben de grote uitgevers een hybride model ingevoerd dat hen in staat stelt dubbel te verdienen aan tijdschriften (zij rekenen zowel *article processing charges* als abonnementsgelden). Om daar een eind aan te maken eisen steeds meer Westerse overheidsinstanties, waaronder NWO, dat publiek gefinancierd onderzoek wordt uitgegeven in ‘gold’ *open access*. Dat klinkt als een mooi ideaal, maar zolang beide systemen naast elkaar blijven bestaan is de financiering van *open access* tijdschriften een probleem, temeer omdat de kosten per artikel flink op kunnen lopen (De Vries noemde bedragen van 300 tot 4000 euro). Het Open Access Lab in Leiden probeert in kaart brengen welke scenario’s denkbaar en wenselijk zijn in deze transitiefase, zowel wat betreft financiering als kwaliteitsbewaking. De VSNU bereidt intussen onderhandelingen met de grote uitgevers voor. De Vries wist te melden dat binnen het vakgebied van de linguïstiek enkele tijdschriftredacties de handen ineengeslagen hebben om samen over te stappen op *open access*. Ze kiezen voor uitgevers als PLoS of Ubiquity Press die aanzienlijk lagere kosten rekenen dan de gevestigde ‘hybride’ uitgevers, en worden ondersteund vanuit de universiteitsbibliotheek van Nijmegen. De Vries riep de aanwezige tijdschriftredacteurs op om het heft in eigen handen te nemen en nauw samen te werken, zodat een doorbraak kan worden geforceerd.

Dat een dergelijke samenwerking nog niet vanzelfsprekend is binnen alle domeinen van de neerlandistiek, bleek uit de andere bijdragen. Thomas Vaessens (Universiteit van Amsterdam) schetste een beeld van een versnipperd tijdschriftenlandschap dat steeds minder aantrekkelijk wordt voor wetenschappers. De tijdschriften worden slecht gelezen en spelen geen rol meer in het wetenschappelijk onderwijs. Vaessens onderzocht het publicatiegedrag van een aantal jongere vakgenoten uit de moderne Nederlandse letterkunde en ontdekte dat er in veel verschillende tijdschriften wordt gepubliceerd. De modernletterkundige publicatiecultuur kent dus geen duidelijke centra. Daarnaast wordt er vooral gepubliceerd in tijdschriften die niet specifiek op literatuur(wetenschap) zijn gericht. De tijdschriften waarin gepubliceerd wordt zijn nu nog vooral Nederlandstalig (60%), maar de verwachting is dat het Engels in de toekomst dominant wordt. Willen de

bestaande tijdschriften in de neerlandistiek weer aantrekkelijk worden voor wetenschappers, dan moet er een cultuuromslag plaatsvinden: zij zouden volgens Vaessens meer aansluiting moeten zoeken bij internationale debatten en andere disciplines. Ook zouden wetenschappers het algemene publiek meer moeten bedienen door ook voor andere media te schrijven.

Volgens Marc van Oostendorp (Universiteit Leiden), de laatste spreker van de middag, gaat het niet goed met tijdschriften binnen de neerlandistiek omdat er nog maar weinig onderzoekers zijn die zich beschouwen als neerlandici en er steeds meer aansluiting met andere vakgebieden wordt gezocht. Maar de neerlandistiek als brede discipline (letterkunde, taalkunde en taalbeheersing) bestaat nog wel in het voortgezet onderwijs, en dat zou volgens hem een gemeenschappelijk belang voor neerlandici moeten zijn. Van Oostendorp wil *neerlandistiek.nl* nieuw leven inblazen, door het te laten fungeren als een gemeenschappelijk forum voor de tijdschriften, waar ook ruimte is voor vacatures en nieuws. Een dergelijke website zou de hele neerlandistiek kunnen presenteren, meer structuur kunnen aanbrenge en het vak helder naar de buitenwereld kunnen presenteren. De bijdrage van Van Oostendorp staat tevens op [Neder-L](#).

De bijdragen van de sprekers en de aansluitende discussie toonden aan dat het neerlandistische tijdschriftenlandschap, net als de algemene tijdschriftenmarkt, op allerlei manieren onder druk staat. De ontwikkeling richting *open access* is niet te stuiten, maar kent in de transitiefase allerlei complicaties die een individuele redactie niet kan overzien. Er is dus behoefte aan een centrale regie en aan onderlinge uitwisseling tussen redacties in hun zoektocht naar nieuwe publicatiemodellen en mogelijk ook inhoudelijke heroriëntatie. Per slot van rekening zijn de tijdschriften er voor de wetenschappers, en niet andersom. Redacties zijn het dus aan zichzelf verplicht om relevante en toegankelijke publicatie- en discussieplatforms te bieden, en daarbij optimaal gebruik te maken van de mogelijkheden van het internet.